

בלק | מלחמתנו התמידית באידאולוגיה של פעור

הרב יהודה עמיטל זצ"ל

04.07.2009

[37-77h-balak.docx](#) קובץ טקסט:

הפסקה האחרונה של הפרשה עוסקת בכשלונם של בני ישראל בשני חטאים: זנות עם בנות מואב וזביחה לאלוהיהן.

שני פסוקים מתארים את עבודת האלילים הזאת:

"וַתִּקְרְאוּ לָעֵם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכְלֵם הָעָם וַיִּשְׁתְּמְחוּ וַיֵּלְּלוּ לְאֱלֹהֵיהֶן: וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹר וַיַּחַר אֵף ה' בְּיִשְׂרָאֵל: (במדבר כ"ה, ב-ג)

נראה כי הפסוקים הללו מתייחסים לשתי קבוצות שונות של עובדי אלילים. ממקומות אחרים בתנ"ך ידוע לנו כי האל העיקרי של מואב היה כמוש ולא פעור. [1] את כמוש עבדו על ידי זבחים והשתחויות, כפי שמתואר בפסוק הראשון. את פעור, לעומת זאת, עבדו באופן שונה לחלוטין. עובדי פעור היו מתפשטים לפנינו ועושים את צורכיהם.

חשוב לציין, כי חרון אף ה' מוזכר בפסוק העוסק בפעור. יתר על כן, בכל פעם שהתורה מתייחסת לחטא עם בנות מואב, היא מכנה אותו 'דבר פעור' (במדבר כ"ה, יח; ל"א, טז). מכך אנו למדים כי פעור מבטא את מהות החטא. מספר האנשים שמתו כתוצאה מהחטא היה 24,000. חטא העגל, לעומת זאת, הביא למיתתם של 3,000 אנשים בלבד.

מה גרוע כל כך בפעור, ומדוע הוא מודגש כחטא המרכזי בסיפור?

הפתרון לשאלה זו נעוץ בתשובה לשאלה אחרת: מה גרם לבני ישראל, שבלעם שיבחם זה לא מכבר על כך שלא אימצו מנהגים סוטים מעמים אחרים (במדבר כ"ג) להיכשל בעבודת אלילים זו, שהיא מוזרה במיוחד?

נחשוב לרגע על האידאולוגיה שמאחורי פרטי הפולחן לפעור. פעור מסמל אידאולוגיה שעדיין אופנתית בימינו. אידאולוגיה זו מכילה שני מרכיבים: התנהגות האדם בצורה הטבעית ביותר, וכתוצאה מכך אבדן רגש הבושה.

לפי אידאולוגיה זו אין לאדם כל סיבה להתבייש. מה שטבעי הוא טוב! מדוע מילוי הצרכים הבסיסיים והטבעיים ביותר של האדם צריך לגרום לו להתחבא? למעשה, היינו מצפים להתנהגות הפוכה מעם ירא א-להים. היינו מצפים שהאדם, החי בתוך מכלול הבריאה המושלמת (גופו המופלא, והעולם הטבעי הסובב אותו) יאמץ אליו את הטבע כפי שהוא, ויציג אותו בגאווה כפי שהא-ל יצרו, מבלי להוסיף או להחסיר ממנו.

טבעי הדבר, שאידאולוגיה זו תמצא את ביטוייה בפולחן הא-ל. מנקודת מבט כזאת, פולחן פעור הוא למעשה שירה, המביעה בבהירות עמדה פילוסופית מפותחת. ברם, היהדות דוחה עמדה זו מוחלטת.

התורה פותחת במתח שבין הטבעי לבין הבושה. כזכור, תוצאת האכילה מעץ הדעת הייתה ההבחנה בין טוב לרע (בראשית ב', יז). פעולתם הראשונה של אדם וחווה, לאחר שאכלו מעץ הדעת ורכשו את יכולת ההבחנה בין טוב לרע, הייתה לתפור לעצמם חגורות מהדבר הראשון שמצאו ולכסות את ערוותם (בראשית ג', ז).

האדם מבטא בצורה ברורה את תגובתו כאשר הוא מבחין שאיננו לבוש: "וְאִיָּרָא כִּי עֵירָם אֲנֹכִי וְאֶחָבָא" (בראשית ג', י). מאוחר יותר, הקב"ה עצמו מלביש את אדם וחווה (בראשית ג', כא).

המקובלים מבטאים רעיון זה כרעיון מרכזי בבריאה כולה. שינוי סדר האותיות של המילה 'בראשית' יכול ליצור את המילים 'ירא בשת'. זהו הניגוד של הטבע הלא-מוגבל, וההפך של בעל פעור. תפקידו של האדם אינו רק להיות חלק מהטבע, אלא גם להעלות את הטבע ולהפכו למושלם.

מאז ימי בעל פעור ועד ימינו היו שהטילו ספק בקביעה התיאולוגית שלפיה על האדם לשנות במידה מסוימת את בריאתו של הא-ל.

במדרש הידוע (תנחומא, פרשת תזריע) שואל טורנוסרופוס השליט הרומאי את רבי עקיבא: "איזו מעשים נאים? של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם?". רבי עקיבא, שהבין להיכן הוא חותר, השיב כי מעשי בשר ודם נאים יותר. כהוכחה הוא מזכיר את החיטה, שהיא חסרת ערך אלא אם האדם הופך אותה ללחם, ואת הפשתן, הדורש טווייה על ידי האדם.

למעשה, הרומאי מקשה כאן על חוצפת היהודים במילת בניהם – כיצד אנו מעזים לשנות את מה שהא-ל יצר? אכן, רבי עקיבא משיב לו תשובה ברורה.

הרעיון של רבי עקיבא מהדהד במצוות שונות – החל במצוות המילה, וכלה במצוות כערלת האילן וכמושג הצניעות. אותו הא-ל שברא את העולם, הוא שאמר לבני האדם שמצבו הטבעי של העולם אינו תמיד מושלם או טוב, וציווה עליהם לדאוג לתיקונו.

דחיית האידאולוגיה ה'טבעית' של פעור מוצאת את ביטוייה לא רק בתחילת התורה ובמצוותיה השונות, כי אם גם בחתימתה. בתיאור מקום קבורת משה רבנו אומרת התורה:

"וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בָּאָרֶץ מוֹאָב מִלִּבְיַת פְּעֹר." (דברים ל"ד, ו)

אי אפשר שלא לתהות מדוע אין התורה מתארת את המקום באופן מחמיא יותר. האם לא ניתן היה לסיים את התורה מבלי להזכיר את פעור?

הזיקה בין המעשה המתואר בפרשתנו, לבין קבורת משה – האיש שניתן לראותו כהתגלמות התורה – ברורה לאור הנאמר לעיל. התנגדותה של התורה לאידאולוגיה של פעור מסומלת בבירור על ידי הניגוד המוחלט: משה ותורתו, מול פעור ומקדשו. משה מוצב עולמית כנגד פעור.

אחד מיסודי תורתנו הוא שלא כל הטבעי טוב הוא. והתורה, תחומה בין פרשת 'בראשית' לבין פרשת 'וזאת הברכה', המזכירות שתיהן יסוד זה.

השיחה הועברה בשנת ה'תשס"ט. סיכום השיחה לא עבר את ביקורת הרב.

[1] במדבר כ"א, כט; מלכים א', י"א, לג; ירמיהו מ"ח, מו ועוד.

